

ΩΧΡΑ ΣΠΕΙΡΟΧΑΙΤΗ

Ήταν ώραία ως σύνολο τά έπιστημονικά
βιβλία, οι αίματόχρωμες εικόνες τους, ή φίλη
πού άμφίβολα κοιτάζοντας έγέλα μυστικά,
ώραίο κι ό,τι μάς έδιναν τά φευγαλέα της χείλη...

5 Τό μέτωπό μας έκρουσε τόσο άπαλά, μέ τόση
έπιμονή, πού άνοιξαμε γιά νά 'μπει σάν κυρία
ή Τρέλα στό κεφάλι μας, έπειτα νά κλειδώσει.
Τώρα ή ζωή μας γίνεται ξένη, παλιά ιστορία.

10 Τό λογικό, τά αισθήματα μάς είναι πολυτέλεια,
βάρος, και τά χαρίζουμε του κάθε συνετού.
Κρατούμε τήν παρόρμηση, τά παιδικά μας γέλια,
τό ένστικτο ν' άφηνόμεθα στό χέρι του Θεού.

15 Μιά κωμωδία ή πλάση Του σάν είναι φρικαλέα,
'Εκείνος, πού έχει πάντοτε τήν πρόθεση καλή,
εύδόκησε στά μάτια μας νά κατεβάσει αύλαία
—ώ, κωμωδία!— τό θάμπωμα, τ' όνειρο, τήν άχλύ.

20 ...Κ' ήταν ώραία ως σύνολο ή άγορασμένη φίλη,
στό δείλι αυτό του μακρινού πέρα χειμώνος, όταν,
γελώντας αίνιγματικά, μάς έδινε τά χείλη
κ' έβλεπε τό ένδεχόμενο, τήν άβυσσο πού έρχόταν.

Στούς
'Ο Αίσχ
Lorgnon
έδωσαν
'Ενας λυ
Κι όταν
τίποτε
σιγή. Κ

Μήτρος Παπανικολάου
Κριτικά
ΠΡΟΣ ΠΕΡΟΣ, Αθήνα 1980

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Είμαστε άνθρωποι τών άκρων. Ο μέσος όρος δέν υπάρχει στην Ελλάδα: ή είσαι μεγάλος ή είσαι μικρός. Άνάμεσα σ' αυτά τά δύο δέ μεσολαβεί τίποτε. Πριν από λίγα χρόνια χαλαρώσε ό κόσμος μέ τόν Καρτωτάκη. Ήταν ό ποιητής, ό μεγάλος, ό μοναδικός, ό άναμενόμενος, ό τρίτος σταθμός στη νεοελληνική ποίηση μετά τό Σολωμό και τόν Καβάφη, ό ποιητής πού έπαιρνε ευρωπαϊκή πιά σημασία. Έπειτα ήρθε μία περίοδος πού ό φωνές χαμήλωσαν τόν τόνο τους και πού τό ζήτημα φάνηκε νά παίρνει τό φυσικό του όρόμο, πού ήταν κι ό καλύτερος. Έτσι θά μπορούσε νά έλπίζει κανείς ότι τώρα, δέκα χρόνια μετά τό θάνατο τού Καρτωτάκη, μέ τήν ευκαιρία τής έκδοσης τών «Απάντων» του, ή σύγχρονη κριτική, πού τήν παραδέχονται πολύ πού εξαγιωμένη από τήν κριτική τού 1930, θά τοποθετούσε τόν τραγικό αυτό νέο στη θέση πού τού πρέπει. Είμαστε όμως ό άνθρωποι τών άκρων και γι' αυτό έπρεπε νά γκρεμίσουμε τόν Καρτωτάκη από και πού τόν άνεδάσαμε και νά τόν ρίξουμε όσο τό δυνατόν πιο κάτω.

Μά, ενώ στην άρχή, τότε δηλαδή πού δέν έβριγνε περιοδικό χωρίς νά δημιουργήσει γι' αυτόν ένα διθύραμβο, μιλούσαν άνθρωποι μάλλον άνεύθυνοι — ποιητικοί νεοσοφί τών καφενείων χωρίς καμιά κατάρτιση και γνώση, παιδιά πού πρωτογνώριζαν τήν ποίηση και τά συνάρπαζε τό παράδοξο και τό καινούργιο πού συναντούσαν στά «Έλεγεία και Σάτυρες», γιατί δέν ήξεραν τίποτε άλλο πού πέρα από αυτά — σήμερα άρχισαν τήν έπίθεση δύο πραγματικοί διαγούμενοι, δύο άνθρωποι πού έέρουν νά σκέφτονται και νά διατυπώνουν τή σκέψη τους, δύο λογοτέχναι μέ τέλεια κατάρτιση κι εύρύτατη γνώση, ό κ.κ. Κ. Θ. Δημαράς και Γιώργος Θεοτοκάς. Θα συνεχίσουν ίσως κι άλλοι, αλλά φαντάζομαι ότι αυτοί δέν θά έχουν τό ίδιο κύρος μέ τούς παραπάνω.

Τήν άρχή τήν έκανε ό κ. Δημαράς μ' ένα σημείωμα στό «Έλεύθερο Βήμα» τής 21.2.38. Όταν διαβάσει κανείς τό σημείωμα αυτό, καταλαβαίνει πώς όσα γράφει ό κ. Δημαράς ήθελε νά τά πει πριν από καιρό, μά δέ τά έλεγε, όχι γιατί θ' άποτελούσε παραφωνία

μέσα στους διθυράμβους αλλά γιατί θά τον εμπόδιζαν ν' άκουσται μέ την προσχή που έπρεπε. Περμένε νά έξενκληθούν οι ύμνιτές για νά μιλήσει κι αυτός.

Ο κ. Δημαράς, που πάντα διακρίνεται για τό μέτρο του και τό συγκράτημά του, αυτή τή φορά μιλάει άνεπιφύλακτα: «Έγώ πιστεύω πώς δέν ήταν καν ποιητής», «Δέν εόρῆκα ούτε ένα στίχο του ποτισμένο μέ τή θεία ένείνη οδία, που έξαυλώνει τό λόγο για νά τον κάνει ποίηση». Και πιό κάτω: «Μάς συγκινεί ο Καρυωτάκης, αλλά όχι αισθητικά». «Ματαίως θά προσπαθήσει κανείς νά άνηγνώσει ποίηση μέσα στους στίχους αυτούς», «Τό διάδογμα των στίχων του δέν μάς δίνει καμιά μέθη ποιητική», κλπ.

Και, παίρνοντας έναν άρνητικό, καθώς λέει, τρόπο, για ν' άποδείξει την άποψή του — τή στάση των κριτικών του Καρυωτάκη, που μιλούν άλλος για τήν άπαισιοδοξία του, άλλος για τή φιλοσοφία του και άλλος για τό στίχο του, χωρίς, όμως, κανέναν νά μιλάει για τήν ίδια τήν ποίησή του — καταλήγει στο συμπέρασμα πώς από τον Καρυωτάκη έλειπε «τό πνεύμα τῆς ποιήσεως» που είναι αποτέλεσμα θέλησης τού ποιητού ή δωρεάς τῆς χάριτος — πράγμα που, κατά τή γνώμη μου, είναι σχεδόν τό ίδιο.

Μά, παραδόξως έπειτα απ' όλα αυτά, άμέσως πιό κάτω ο κ. Δημαράς προσθέτει:

«Ο Καρυωτάκης άντιπροσωπεύει μέσα στη φιλολογία μας τή γενιά του δάκλῆρη: τίπολος μεγάλος πού τό έξασφαλίζει τήν άθαρσία: άς μή προσπαθούμε λοιπόν νά στολίσουμε τή όδξα του μέ ποιητικές διάρρες πού δέν τού άνήκουν».

Όλ' αυτά τά έγχορνε και τά επιδοκιμάζει κι ο κ. Θεοδοσιάδης στο άρθρο του που δημοσιεύτηκε στό παρεσμένο φύλλο των «Νεοελληνικών Γραμμάτων». Παραλείτω μάάλιστα νά δώσω περιληψή του γιατί οι άναγνώστες τού περιοδικού τό έχουν πρόχειρο. Τά ξεχωριστά σημεία τού άρθρου τού κ. Θεοδοσιάδην είν' εκεί όπου χαρακτηρίζει τον Καρυωτάκη ως καλλιτέχνη μέ λιγιστή καλλιέργεια καθώς έπίσης κι εκεί που γράφει ότι, άν ψάξουμε στη γενιά τού Καρυωτάκη, θά βρούμε τρεις-τέσσερις, ίσως και περισσότερους ποιητές που είναι άσφαλώς καλύτεροι καλλιτέχνες απ' αυτόν. Κατά τά

άλλα συμφωνεί μέ τον κ. Δημαρά, κι ίσως τον ξεπερνάει.

Πρίν άπαντήσω, θά προσπαθήσω νά τοποθετήσω τον έαυτό μου άπέναντι στον Καρυωτάκη. Όμολογώ ότι οι έξαλλοι ένθουσιασμοί για τά ποιήματά του δέν μ' είχαν παρασύρει ποτέ. Τά άγαπούσα και τά θεωρούσα ως τά καλύτερα και τά πιό άντιπροσωπευτικά τῆς περιόδου 1910-1930. Πρίν από λίγους μήνες μάλιστα ο' ένα άρθρο μου για τό Λαφόρτζι που δημοσιεύτηκε στα «Νεοελληνικά Γράμματα», τονίζοντας τήν έπίδραση πού είχε ο Γάλλος αυτός ποιητής στη νεοελληνική ποίηση, έγραφα:

Μά πιό ζωντή, πιό βαθεία, είναι ή επίδραση τού Καρυωτάκη, πού τήν άνακρίτουμε μέ τήν επίδραση όλων των Γάλλων ποιητών τού τέλους τού περασμένου αιώνα, από τον Μπωντλαίρ ως τον Τυλλέ, για νά νά μάς δώσει ένα έργο πού, παρ' όλη τή γοητεία του, μπορεί νά τού άμφισβητήσει κανείς τήν προσωνυμία. Ο Καρυωτάκης, ποιητής μέ σπουδαία χαρίσματα βρισκόταν, όταν πέθανε τόσο νέος, στην περίοδο τού σχηματισμού πού περνάει κάθε ποιητής. Δέν είχε κατορθώσει ακόμα νά βρεί τον έαυτό του και κάλεσε μ' άγωνία νά τον αναλάβει μέσ' από τούς ξένους ποιητές πού νόμιζε πως τού συγγένηαν. Έτσι τό έργο του δεχόταν τήν έπίδραση τους τόσο έντονη και κυριαρχική, ώστε νά σκεπάζει τήν ίδια του τή φωνή. Η άφομοίωση γινόταν βέβαια άριστοτεχνικά, μά αυτό δέν έμποδίζει όταν διαβάσουμε τά «Νηρηϊθή» ή τά «Έλεγεία και Σάτιρες», νά νομίσουμε πως άκούμε φωνές άκουσμένες κώλιας από τον Μπωντλαίρ ή τον Λαφόρτζι. Αυτό πού σώζει τον Καρυωτάκη και τό έργο του είναι ή τεχνική του, άπόλυτα προσωπική αυτή, περαιτέρω κι ιδιόφρονη, κι ακόμα ή ιδιοσυγκρασία του, συγγενική μέ τούς ποιητές πού τον επηρέασαν και πού τον έκανε ν' άφομοιώσει τήν επίδραση, ν' άποφύγει τή μίμηση και νά μάς συγκινήσει.

Αυτή ήταν ή γνώμη μου για τον Καρυωτάκη και, φυσικά, δέν έχει αλλάξει μέσα σε λίγους μήνες. Δέ διαφέρει κατά ένα μέρος σχεδόν καθόλου απ' αυτό πού λέει κι ο κ. Δημαράς:

Σέ κάθε του ποίημα μπορούμε χωρίς σοφία κι έρευνα μεγάλης

νά σημειώνουμε τό όνομα του δικού μας (;) ή του ξένου ποιητού από τόν οποίον εκάστοτε επηρεάζεται. 'Αλλά ήταν όκνητος εδα- σθησίας καταπληκτικής πού συγκέντρωσε μέσα του όλες τις διά- χυτες τάσεις και ροπές της γενιάς του, τις αποκορυφώθηκε και τούς έδωσε τελειωτική μορφή.

Μά ή τωτότητα στις απόψεις μου περιορίζεται μόνο ένατι. Γιατί ό κ. Δημαράς άρνιέται κάθε ποιητική αξία στον Καρυωτάκη, πράγμα πού δε μπορεί να τό παραδεχτώ. Και για να δικαιολογήσω τή γνώμη μου θα μεταχειριστώ τόν ίδιο άρνητικό τρόπο πού χρη- σιμοποιεί κι εκείνος.

Ο Καρυωτάκης δέν είναι νάκν ποιητής και όμως άντιπροσω- πεύει στη φιλολογία μας τή γενιά του ελόκληρη και γι' αυτό θα μείνει άθάνατος — έτσι λέει ό κ. Δημαράς. Μά δέν λέει καθόλου πώς συμβαίνει αυτό. Μέ ποιούς τίτλους θα εξασφαλίσει ό Κα- ρυωτάκης τήν άθανασία; Τι ήταν άφου δέν ήταν ποιητής; Και μέ ποιό δικαίωμα μπορεί ν' άντιπροσωπεύει μία εποχή ένας άθροιστος πού έγραψε σίχους χωρίς ποίηση, ένας επιδέξιος θεματογράφος στιχουργός, για να πώ αυτό πού δέν λέει ούτε ό κ. Δημαράς;

Ο κ. Δημαράς σε πολλά σημεία του άρθρου του έρχεται σ' άντι- θέση μέ τόν ίδιο τόν έαυτό του, μέ όσα δηλαδή γράφει πού πάγω ή πού κάτω, γιατί δέν μπορεί να καταλάβω πώς μπορεί ένας ποιη- τής χωρίς ποίηση (άν μπορεί να γίνει αυτό) να καταλάβει θέση τόσο σημαντική σε μία λογοτεχνία όπως αυτή πού θα πάρει ό Κα- ρυωτάκης σύμφωνα μέ τό τέλος του άρθρου του κ. Δημαρά. Ήρώ τουλάχιστον δέν ξέρω κανένα ποιητή χωρίς ποίηση, πού να κέρδι- σε τήν άθανασία. "Αν ξέρει κανένας άλλος, θα μ' υποχρέωνε να μου τόν άναφέρει. "Αν δέν υπάρχει ποίηση στο έργο του Καρυωτάκη, τότε ποιά είναι ή αξία του; Πού δρίσκεται; Φιλοσοφία, σαρκασμός, άθροώπιτος πόνος κλπ. μέσα σ' ένα ποίημα χωρίς ποίηση δε μπο- ρού να υπάρχει ή, καλύτερα, δε μπορεί, κι άν υπάρχει, να πάρουν τή σημασία πού θα τούς δώσει τό δικαίωμα ν' άντιπροσω- πεύουν μία εποχή. Τι θα ήταν τό έργο του Σολωμού χωρίς τήν ποίηση; Σίχτοι πάτριωτικοί, σίχτοι πού δέν θα έδιναν κανένα ρίγος από τό Εϊκασίνα, πού θα τό υποδιόξανε ίσως και δε θα μās συγ-

καύσαν ποτέ μέ λυρική ένκόπωση, μέ τήν ύψηλότερη δηλαδή μαρτυρία μās εποχής.

Η ποίηση του Καρυωτάκη δέν ήταν άγνή, λέει ό κ. Δημαράς. Μά ποιά είναι ή άγνή ποίηση, πού άρχίζει και πού τελειώνει; Άρ- χίζει από τό Βαλερύ ή από τόν πρώτο ποιητή του κόσμου; "Ας μή παρασυρόμαστε από θεωρίες, ώραιες και σωστές για λίγα χρόνια, πού γκρεμίζονται γρήγορα από τις άγτιθες θεωρίες, ώραιες και σωστές κι αυτές. Διάδοσα αυτές τις μέρες ένα τελευταίο βιβλίο των άρχηγών του συρραλισμού Μπρετόν και Έλυάρ «Σκέψεις άπάνω στην ποίηση», όπου, παίρνοντας ένα προς ένα, όλους τους άρρι- σμούς του Βαλερύ για τήν ποίηση, τούς κάνουν να λένε, αλλάζον- τας μία δυό λέξεις στο κείμενό τους, τά έντελώς άγτιθέτα πράγμα- τα. Τόσο, όμως, ό Βαλερύ όσο κι οι δυό συρραλιστές λέγε ώραιό- τατα και μοναδικά πράγματα πού γοητεύουν.

Η ποίηση είναι πάντα άγνή, όπου υπάρχει ποίηση. "Ισως στον Καρυωτάκη να μην υπάρχει ό πυκνός και συνεχής εκείνος λυρισμός, ό ήλεκτρισμός του ποιήματος, πού μεταμορφώνει τις λέ- ξεις, πού άπλώνει ως τό άπειρο κι έμφιθενίζει τά κοινά νοήματα, πού δημιουργεί τήν ποιητική μαγεία. Μά σε ποιόν άλλο Έλληνα ποιητή υπάρχει; "Ισως μόνο στα τελευταία ποιήματα του Σολω- μού, σε μερικά του Καδάφη και σε τρία τέσσερα του Παπατσώνη. Μά γι' αυτό πρέπει ν' άρνηθώμε όλους τούς άλλους; Οι μεγάλοι ποιητές είναι σπάνιοι. Μά, εκτός από τούς μεγάλους, υπάρχουν κι οι καλοί. "Οχι μετριότητες. Αυτές στην ποίηση δε χωρούν. Καλοί μέ τήν άπόλυτη έννοια της λέξεως. Σ' αυτούς ό λυρισμός είναι ίσως λιγότερο βαθύς, πού άραιός, σκορπισμένος έδώ κι εκεί, από, όμως, δέν τόν έμποδίζει να γίνεται μερικές φορές τόσο άξός ή τόσο γλυκός ώστε να όμορφώνει και τά μέρη του ποιήματος όπου δέν υπάρχει καθόλου.

Αυτό συμβαίνει μέ τόν Καρυωτάκη. Έχει, βέβαια, σίχους καιούς, σίχους χωρίς καμιά ποίηση ίσως, μά έξαρνα μία κρυγή ξεπετείται, ένα επιφώνημα άκούγεται ή βλέπουμε μία εικόνα τόσο καλά άρτυμένη από τή στιγμιαία ζωή, ώστε ξεγνώμε άμέσως κά- ποια δυσφορία πού μās προκαλέσαν οι προηγούμενοι σίχοι και,

Κάποιοι ξένος κριτικός, δέν θυμάμαι ποιός, εἶπε πὼς ὁ συρ-
 ρεαλισμὸς εἶν' ἕνας καινούργιος ρομαντισμὸς, ἔν και πολὺ διαφο-
 ρετικὸς ἀπὸ τὸν πρῶτον... Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ξαναθυμήθηκα τελευ-
 ταία, διαδοξάζοντας τὰ ποιήματα τοῦ Ὀδυσσεῆ Ἐλύτη. Πραγματι-
 κά, ἡ πρὸ ρομαντικῆς διήθεσης εἶναι χυμῆνη και στίς τρεῖς μικρές
 πλακέτες, πού μᾶς δίνουν τὸ τόσο πλούσιο σέ ποιήση και τόσο ἀν-
 τιπροσωπευτικὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἔργο τοῦ νεορότανου αὐτοῦ ποιητῆ.

Ἐπάρχουν στὴν ποιήση στοιχεῖα αἰώνια και ἀκατάλυτα και τὰ
 στοιχεῖα αὐτὰ ξαναγορρίζουν μὲ τούς καιρούς, μεταμορφωμένα και
 ἀγγώριστα ἴσως, μὰ στὸ βάθος πάντοτε τὰ ἴδια. Ὁ συρρεαλισμὸς
 — και σ' αὐτὸ ὑπερέχει ἀπὸ τίς προηγούμενες σχολές — ἀπόρριψε
 ἀπ' τὴν ποιήση ὅλα τὰ περιττά, ὅλα τὰ τεχνικὰ στοιχεῖα τῆς και
 προσπάθησε νὰ κρατήσει ὅτι πρὸ πολὺτιμο και πρὸ ἀληθινὸ ἀπ'
 τὴν οὐσία τῆς. Δημιούργησε ἔτσι, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεῖς, μὰ ἔκρη
 αἰσθησῆ, τὴν ποιητικῆ, πού δέν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίς ἄλλες, μὰ τίς
 ἔχει σκαλίδες τῆς. Δημιουργία καθαρά ρομαντικῆ πού εἶχε συν-
 πεια τὴ λύτρωση τῶν λέξεων ἀπὸ τίς κακιές τους σημασίες και,
 τὸ σπουδαιότερο, τὴν ἀποκάλυψη, μέσα στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, μᾶς
 χάρας ἀγκωστης και μεγάλης, ὅπου ἐμπόδιζαν ὡς τώρα τὴν εἰσο-
 δο ἡ λογικὴ και ἡ γνώση.

Ὁ Ἐλύτης ἦταν ἀπὸ τούς πρώτους στὴν Ἑλλάδα και ὁ μόνος
 ἴσως, πού ἀποδέχτηκε τὸ συρρεαλισμὸ σ' αὐτὴ — τὴν εὐρύτερη, νο-
 μίξω — θεωρία του. Μερικοὶ ἄλλοι θέλησαν νὰ τὴ στενέψουν γιὰ
 νὰ εἶναι περισσότερο συρρεαλιστές, μὰ, μού φαίνεται, ἀπότυχον,
 γιατί ἀντὶ νὰ δώσουν γέα σημασία στίς παλιές λέξεις, ἐψάξαν νὰ
 βροῦν καινούργιες και ἐξεζητημένες πού, γυμνές ἀπὸ ποιήση, κά-
 νουν, σχεδὸν, κωμικὴ ἐντύπωση.

Οἱ λέξεις τοῦ Ἐλύτη εἶναι οἱ πρὸ ἀπλές, οἱ πρὸ καθημερινές,
 οἱ λέξεις τῆς κουδέγτας. Κι ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἶναι. Δέν εἶναι δυνατὸ

1. Προσανατολισμοὶ (1936), Κοιμήδρα τοῦ Ἀργώστου (1937), Σπο-
 ράδες (1938).

φωτισμένους ἀπὸ τὴν ἀνανάκλαση τοῦ λυρισμοῦ, τούς δικαιολο-
 γοῦμε.

Ὁ Καρυωτάκης ἐξέλλου — ἔν και ὁ κ. Θεοδοσιάς λέει τὸ ἀν-
 τίθετο — εἶχε μὰ καλλιέργεια μοναδικῆ ἴσως στὴν ἐποχὴ του. Ὅχι
 μόνο τὴν κατάρτιση πού πρέπει νὰ ἔχει κάθε ποιητῆς (κι αὐτὸ τὸ
 δεδιωγὸν γιατί τὸν γνῶρισα), ἀλλὰ ἦτανε προικισμένος και μὲ τὴν
 καταπληκτικὴ ἐκείνη διαίσθηση πού κάνει κανένα νὰ μαντεύει και
 ὅσα δέν ξέρει, και πού μόνοι οἱ πραγματικοὶ καλλιτέχνες τὴν ἔ-
 χουν. Ὅλα τὰ ρεῖματα τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ αἰῶνα μας, ὅλο
 τὸ χάος τῶν ἰδεῶν πού προηγήθηκε μᾶς μεταβολῆς χωρὶς προη-
 γούμενο, ὄρηκαν ἀντίχτυπο σ' αὐτὸν και τὸν μπερδέψαν ἴσως μέσα
 σ' ἕναν λαδύρινθο, ὅπου μ' ἀγωνία ἐψάχνε νὰ βρεῖ τὸ δρόμο του.
 Ἀπὸ τὴν πρόοδο, ὅμως, πού ἐλέησαμε στὰ τελευταῖα του ποιήμα-
 τα, καταλαδαίνομε ὅτι τὸν ἔβρισκε, ἔστω και μέσα στὸ σκοτάδι.

Θυμοῦμαι τὴν «Αἰαιοδοξία» του, πού δημοσιεύτηκε μετὰ τὸ
 θάνατό του. Στὸ ποίημα αὐτὸ ὁ Καρυωτάκης ἔχει προχωρήσει πάλι
 πρὸ πέρα ἀπ' τὰ «Ἐλεγεία και Σάτιρες», εἶναι μεταμορφωμένος.
 Ἡ ἀγωνία του δέν ἔχει πιά τὸν ἀνυπόφορο ἐφιαλτικὸ χαρακτήρα
 μερικῶν ἄλλων του ποιημάτων. Ἐδῶ ἀνακουφίζει και, μπορῶ νὰ
 πῶ, ἱκανοποιεῖ τὸν ἀναγνώστη. Κι αὐτὸ γιατί ὑπάρχει ὁ πυκνὸς
 λυρισμὸς πού ἀνάφερα παραπάνω, γιατί, ὅσο προχωροῦσε μέσα στὴν
 ποιήση, ἔκανε λαμπρές ἀνακαλύψεις, πού θὰ τὸν δηγγούσαν ἴσως
 μὰ μέρα στὴ λύτρωση μὲ τὸ λυρισμὸ. Μὰ αὐτὸς προτίμησε τὴ λύ-
 τρωση μὲ τὸ θάνατο.

μίξει. Καθώς χρησιμοποιούνε τις λέξεις της καθαρεύουσας όχι με κάποιο σύστημα αισθητικό αλλά με την προχειρότητα και την ευκολία που τις χρησιμοποιεί ο βιαστικός δημοσιογράφος ή ο επιστήμονας που εκλιπαίνει τις διάφορες θεωρίες, καταργούνε κάθε προϋπόθεση καθαφής ποιητικής γλώσσας. Η γλώσσα τους δίνει την πρωτοτυπία και την καλλιτεχνική παραστατικότητα την εξάρτα από μια χτυπητή καθαρευουσιάνικη λέξη κερφωμένη επιδειχτικά στην άμορφη μάζα μιας δημοτικής φράσης. Μια παραπλανημένη και άφαιλοσότητα καλλιτεχνική αντίληψη σπρώχνει τους νέους αυτούς να παραμελούνε τη φυσική τους γλώσσα, να μην την ανυψώνουνε καθόλου από το στατικό επίπεδο της καθημερινής ύπηρεσιακής χρήσης, της πρόχειρης κουβέντας και της ψευτοφιλοσοφικής αλληλογραφίας απογοητευμένων έραστών και να ακκίζονται με κομικοποιημένες και σοβαροφανεές καθαρευουσιάνικες εκφράσεις όπως χτυπάνε τα στεφάνια τους στα πεζοδρόμια οί πρωτόβγαλτοι και ματαιόδοξοι αξιωματικοί.

Ποιά σχέση έχουνε όλ' αυτά με την καθαρή ποιητική γλώσσα που είναι αυστηρό σύστημα με οργάνωση έσωτερική, με άπειρες καλλιτεχνικές δυνατάτητες εξέλιξης και πλουτισμού, και όχι αυθαίρετο ανακάτωμα δηλωσσης πεζολογίας, για λόγους εύκολης και ανεξάντητης κατασκευής τυποποιημένων και απόρροπτων στίχων; Με τέτοια γλώσσα για όργανο έκφραστικό τίνος είδους τέχνη μπορεί κανείς να θεμελιώσει αισθητικά και τίνος είδους ποιήση να πραγματοποιήσει; Το βλέπουμε αλοίμονο, στα έργα των άφθονων Καρυωτακικών ποιητών. Οί εικόνες τους, οί μεταφορές τους, οί παρομοιώσεις τους, οί αρχιτεχτονικές αναλογίες τού φυσικού και τού πνευματικού κόσμου που συμβολικά παρασταίνουνε, ή υλοποίηση σε ήχο, σε χρώμα και σε σχήμα των αισθημάτων τους και των δραματισμών τους, ή θα χάνουνε τόν προσωπικό τους χαραχτήρα μέσα στην άπλαστη μάζα και τούς συμβατικούς σχηματισμούς της πρόχειρης πεζολογίας ή θα παίφουνε κάτι το άπύλυτο, τó αφηρημένο, και τó απειρο, ξεφεύγοντας από κάθε αναγκαίο καλλιτεχνικό περιήραμμα και πέφτοντας στην άβυσσο μιας απόλυτης άοριστίας που δέ δίνει τίποτε στη φαντασία και στην αίσθηση τού αναγνώστη. Η ποιητική

είκόνα, ή καλύτερα τó ποιητικό όραμα, για να εντυπωθεί και να συγκινήσει λυτρωτικά, πρέπει να αναγνωριστέι από τή φαντασία τού αναγνώστη σά μια ζωντανή, φυσική και ρυθμική πραγματικότητα, άσύγκριτα όμως πιο τελειωμένη, εξιδανικευμένη και σχεδόν υπεραισθητή. Διαφορετικά, ή ποιήση γίνεται πρόζα, καλή ή κακή αδιάφορο, έξυπνερτέι δηλαδή όλες τις άλλες ανάγκες τού νού μας έχτος από τήν υπέρτατη έπιθυμία του να επικοινωνήσει μυστικά με τόν υπερασθητό κόσμο τού καθαρού ποιητικού λόγου.

A. ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ, Τά Νέα Γράμματα, 1935, σ. 478-486

5. ΘΟΥΡΥΒΟΣ

Ο Καρυωτάκης ήταν ένας ποιητής με πολλήν ιδιορρυθμία. Πρό πάντων με μια καινούργια στην ποίησι μας διάθεση. Πάντως ένας καλός ποιητής. Πέθανε -αυτοκτόνησε- γυρεύοντας ακόμα τó δρόμο του. Αν ζούσε, ίσως θα τόν έβρισκε, ίσως θα προχωρούσε πολύ κι' οί νέοι τού 1963 θα είχαν να μελετούν και να θαυμάζουν ένα ποιητή τούλ διαφορετικό άπ' αυτόν που θεοποιούν οί νέοι τού 1986. Γιατί, μερικοί τούλάχιστο, τόν θεοποιούν. Κάνουν ένα μεγάλο θόρυβο γύρω στ' όνομά του. Ο Καρυωτάκης έγινε Καρυωτακισμός - κάτι σά σχολή και σά θρησκεία. Έφθασαν να τόν πούν «Αντιπρόσωπο της εποχής». Έφθασαν να τόν συγκρίνουν μ' ένα γίγαντα, μ' ένα ποιητή παγκόσμιο -τόν Καβάφη- και να τόν ανακηρύζουν διάδογό του. Μέτρο, όριο, δέν έχουν, βλέπετε, οί νέοι όταν θορυβούν για να υψώσουν ή να γκρεμίσουν. Μέσος όρος δέν υπάρχει. Η βαοβάβ ή λειχήνα ή Θεός ή σκύβαλο.

Αυτό είναι τα δημοτικώτερα τραγούδια τού Καρυωτάκη. Ένα για κάποιον φουκαρά φαντάρο που ήταν ψηλός και, όταν πέθανε, δέν τόν χόρεσε τó φέρετρό του κι' έμειναν τα πόδια του έξω. Νόστιμο, ποιάς λέει; Ο Σουρής όμως έχει τέτοια πιο νόστιμα. Κι' έν' άλλο, σάτυρο α δῆθεν τού Μαλακάση:

*“Α, κόριε, κόριε Μαλακάση,
Ποιός νά βρεθῆ νά μιάς διαόση,
Μερόν ἔμε καί σάς μεγάλο,
Ίδια τὸν ἕνα καί τὸν ἄλλο.*

Τὸ βᾶθῆ νόημα ἐδῶ εἶναι ὅτι ὁ Μαλακάσης εἶναι τόχα μικρός κι ὁ Καρυωτάκης μεγάλος. Ἄλλ’ αὐτῆ ἢ διαφορὰ τοῦ ἀναστήματος δὲν φαίνεται, λέει, γὰρ τὴν ὄρα. Ὁ Μαλακάσης περᾶ ἀκόμα γιὰ μέγανος, γιατί ἔχει «τρόπους, παράστημα, θελκτικὸ μείδιμα, μονόκλ, περιποιημένη φάτσα καὶ ὑπεροπτικὴ γκριμάτσα». Τίποτ’ ἀπ’ αὐτὰ ὁ Καρυωτάκης. Δὲν εἶναι παρά ἕνα «μισητὸ σκῆνωμα, ἕνα ἄβυρμα θανάτου, ἕνα συντριμμένο βάζο κι’ ἕνα κύμβαλον ἀλαλάζον». Ναι, ἀλλὰ θὰ ἔρθῃ ἡμέρα, ποὺ θάναυνοθῶν, θὰ νοώσουν οἱ στραβοὶ τί μεγάλος ποιητῆς κρύβεται μέσα στὸ μισητὸ σκῆνωμα καὶ τί τενεκές, τί ἀλγθινὸ κύμβαλον ἀλαλάζον εἶναι ὁ κύριος μὲ τὸ μονόκλ. Καὶ θὰ γίνουν στὸ τέλος κάτι γέλια!

*“Α, κόριε, κόριε Μαλακάση!
Ποιός τελευταῖος θὰ γελίση;*

Ὁ Καρυωτάκης, βέβαια, ὁ μικρός θὰ φανῆ μεγάλος. Κι’ αὐτὸ λέγεται σάτυρα... τοῦ Μαλακάση καὶ κινεῖ τοὺς νέους σ’ ἐκστάσεις καὶ θαυμασμούς! Ἀλλὰ γιὰ μένα, δὲν εἶναι παρά μιὰ φαντασία, μιὰ ἀποκοτιά καὶ μιὰ ἀσέβεια. Ὁ Μαλακάσης δὲν εἶναι μόνο ἕνας κοῦριος κύριος! Νὰ βγαίνει λοιπὸν ἕνας νέος καὶ νὰ τοῦ φωνάξῃ πὼς εἶναι ποιητής! Νὰ βραῖνῃ λοιπὸν ἕνας νέος καὶ νὰ τὸν προκαλῆ, καὶ νὰ τοῦ προφητεῖ πὼς εἶναι μικρός μπροστά του, καὶ νὰ τὸν προκαλῆ, καὶ νὰ τοῦ προφητεῖ πὼς αὐτὸς ὁ νέος, θὰ γελᾷση τελευταῖος, εἶναι κάτι ποὺ οἱ θαυμασταί του, ἀντὶ νὰ τὸ ἐξείρουν ὡς σατυρικὸ ἀριστούργημα, ἔπρεπε νὰ τὸ κρύβουν, νὰ τὸ ἀποσιωποῦν, ὡς μιὰ κακὴ πράξι.

Ἄναφέρονται ἐπίσης ἐπιδεικτικὰ καὶ κάτι ἄλλοι σατυρικοὶ στίχοι τοῦ Καρυωτάκη:

*... καὶ νὰ βλέπω δίπλα σὶ ὄνομά μου,
Κλεωρέτη Δάδα-Μαλάμου.*

Ἐγὼ —τί νὰ σᾶς πῶ!— θὰ τὸ θεωροῦσα καλοτυχία, ἂν τῶλετα κάποτε, κατὰ τύχη, «δίπλα στ’ ὄνομά μου», τ’ ὄνομα τῆς κυρίας Μαλάμου κατὰ ἕνα ποίημά τῆς ἢ ἀπὸ ἕνα δῆρημα. Αὐτὸ τοῦ Καρυωτάκη τοῦ ἔφερε πλῆξ, κι’ ἀπελιπίσια. Ἄλλη ἀφορμὴ μὲ θαυμασμούς, κι’ ἐκστάσεις ἐκ μέρους τοῦ νέου: μιὰ ἀσέβεια πρὸς γυναῖκα ποῦ, ἂν καὶ τ’ ὄνομά τῆς σηκῶνῃ καλαμπούρια κι’ ὀμοιοκαταληξίες, εἶναι ὅμως μιὰ ποιήτρια καὶ μιὰ διηγηματογράφος ποὺ χριστᾶ νὰ τῆ σέβεται ὁ καθένας.

Ἄλλὰ ξέρουν οἱ νέοι τί θὰ πῆ σεβασμός; Αὐτὸ, δυστυχῶς, δὲν τὸ ἔξερε οὔτε ὁ Καρυωτάκης. Καὶ τώρα τὸν ἀποθεώονουν ὡς Ἄντιπρόσωπο τῆς ἐποχῆς. Μὲ τὸ δῆρο τους!

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐλευθέρα Γνώμη, 10.2.1936

6. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΥΩΤΑΚΙΣΜΟΥ

Ἡ ποίηση εἶναι μιὰ πολὺ μεγάλη ὑπόθεση. Ὡραία σὰν τὴν περιπέτεια, σκληρὴ σὰν τὴν ἀσκητεία, ἀλλότροπη σὰν τὰ παράδοξα ἄνθη, ποικίλη κι’ ἀτίθαση σὰν τὰ πελώρια συναισθήματα. Ὅσες φορές μὲ ἀνησυχοῦν τὰ ζητήματά τῆς, ὅσο μὲ τρικυμιῶν οἱ γήραντες τῶν προβλημάτων ποὺ θέτει στὶς σημερινές στιγμές, ἕνας φόβος διαχτικότητος, ἀπὸ τὰ βᾶθῃ τῶν ἰληγῶν, μοῦ ἀφαιρεῖ τὴν πρώτη ἀφέλεια, τὴ δεύτερη τόλμη. Ἀπὸ ποῖο σημεῖο νὰ τὴν ἀγγίξῃς; Ἡ μακαριότητα δὲν μ’ ἐπιτρέπει δυστυχῶς νὰ τὴν ἰδῶ σὰν ἕνα πτώμα κείμενο ἐκτάδην, γιὰ νὰ τὸ κλάψουν οἱ εὐαίσθητοι καὶ νὰ τὸ στολίσουν οἱ ἀγνὲς κόρες. Τὸ βλέπω σὰν ἕνα σφρηγῆδ ὀργανισμό, σὰν ἕνα νέον ἔξαλλο δῆλιγῶν μόνο χρόνων, γεννημένο γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς μεταλλαγῆς, τὴ δάφνη τῆς ἐξελλέως, καὶ τὸ ἐγκώμιο τῶν μεγάλων δρόμων. Μὲ καίει ἡ ἀστρατὴ τῆς νέας τῆς μορφῆς. Μοῦ φέρνει τὸν

του, οι αίσθητικές του τυλιμρότιτες, μιάς έδιναν την αίσθησι του νέου, που είχαμε ανάγκη. Ήταν σά μιιά διέξοδος από μιιά κατάσταση λαβυρίνθου. Ουδαιαστικά όμως ό Καβάφης δέν μιάς έδωσε μιιά νέα ποιητική γλώσσα. Αύτην μιάς τήν έδωσε ό Καρυωτάκης.

Κι' έδω πρέπει ακόμη ν' αναζητηθή τό μυστικό τής επιδράσεως του. Γιατί δέν είναι άρκετό για έναν ποιητή, για έναν καλλιτέχνη, νά έκφράση μιαν άδυναμία, ή μιαν άρρώστεια τής εποχής του. Μήπως κάθε τι όλογυρά μας, οι άνθρωποι μέ τή στάση τους και μέ τίς πράξεις τους και μέ τά λόγια τους, δέ μιάς μιλουν άμεσα και πειστικά γι' αύτην; Δέν φτάνει ακόμη νά βγής μέσ' άπ' τά σπλάχνα τής εποχής σου, νά έναρκώσης τό άμορφο και άπροσδιόριστο έγώ της, ν' αποτελής τή συνισταμένη τών άνέκφραστων πόθων της. Η μάλλον, δέ μπορείς νά γίνης όλα αυτά, άν δέ βρής τή καινούρια, δική τους γλώσσα. Γιατί άν όλα τά πράγματα έχουν ως τώρα είπωθει, τούτο είναι τό μόνο που άπομένει στό γνήσιο καλλιτέχνη. Κι' αυτός είναι ό λόγος που μέσα στην ποίηση του Καρυωτάκη, ή καλύτερα σ' εκείνο που έκφράζει αύτη ή ποίηση, βρήκε φωλιά ή ψυχική έξάντληση κ' ή διανοητική έξάρθρωση μιιάς γενιάς, διψασμένης στό βάθος για λεπτές συγκινήσεις, που διαλύονταν και σαρώνονταν μέσα στο στρόβιλο τής πραγματικότητας.

"Άλλο ζήτημα είναι τώρα άν πρέπει ν' άγραποΰμε και νά θαυμάζουμε τόν Καρυωτάκη, ή νά τόν άποφεύγουμε σά μιαν άφρώστεια κοληρική, άν θέλουμε νά διατηρήσουμε τήν ψυχική μας υγεία. Πά-ντως φαντάζομαι, πώς σέ καθένα που τόν πλησίασε μέ τήν έλξη του ποιητικού πόθου, ή προσκόλλησή του σ' αυτόν πρέπει νά συμπίπτη μέ μιιά περίοδο βαθειάς καταπτώσεως, αυτοεγκαταλείψεως και νοσηρής μελαγχολίας. Η εποχή μας έζησε άμεσα τό δράμα του Καρυωτάκη, μετάγγισε άπ' τό αίμα του μέσα στίς φλέβες της. Ίσως μιιά άλλη εποχή, θά τόν πλησιάση μ' έναν τρόπο διαφορετικό, για νά γευθῆ άπ' αυτόν μόνο τό άνθος τής τέχνης του, χωρίς τή μοιραία άλλωστε στην περίπτωση μας, σύγχυση τής Τέχνης και τής Ζωής. Η άπόσταση θά ρυθμίση τά πράγματα. Άλλο είναι σήμερα ό (Βέρθερος) του Γκαίτε, κι' άλλο ήταν στην εποχή που τόν ενέπνευσε. Άλλά μου έρχεται περισσότερο στο νού ή μοΐρα του Μπωντλαίρ. Αύ-

τός προτίμησε τόν άργό άπ' τό βίαιο θάνατο. Ίσως ό Καρυωτάκης νάζησε διαφορετικά τήν ποίησή του, έκλεισε όμως σάν εκείνον μέσα σέ κάθε στίχο του μιιά πυκρή σταγόνα ζωής, έβγαλε άδιάκοπα σέ δοκιμασία τήν ευαισθησία του, άνικανοποίητος πάντα κι' άσυμβιβαστος μέ τήν πραγματικότητα.

Τούς στοργασμούς αυτούς έκαμα, στή σκέψη πώς μπήκαμε κιάλας στο δέκατο χρόνο από τό θάνατο του Καρυωτάκη. Θα ήταν άρά γε πρόωρο νά σκεφθοΰμε για ένα φιλολογικό μνημόσυνο του ποιητή, που νά έχη τή σημασία μιιάς ευρύτερης έριμνείας και μιιάς άσφαλέστερης τοποθετήσεως τής περιπτώσεώς του: Βιαστικό ήταν τό πέρασμά του άνάμεσά μας, πέρασμα διόλου ένός θριαμβευτή, αλλά ένός ανθρώπου που μετουσίωσε τόν πόνο του - όχι για νά μιάς έγγίση στα έξωτερα κώταφα και νά μιάς φέρει τά δάκρυα στα μάτια, αλλά για νά τόν άπλώση στην έσωτερική επιφάνεια τής ψυχής στον κλειστό κι' άδιαπέραστο κόσμο του καθένος μας. Γιατί ό Καρυωτάκης άπελευθέρωσε τόν ποιητικό λόγο από πολλά περιττά πράγματα, του έδωσε τήν ικανότητα νά εκφράση μέ πειθό ψυχικές καταστάσεις πιο σύνθετες σέ μιιά νέα φόρμα, μ' ένα λυρισμό νέον όπου βρήκε θέση ένα στοιχείο ιδιαίτερος άντλυρικό ή είρωνεία.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ, Η Καθημερησή, 12.8.1937

Λ 14. Κ. Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Δέκα χρόνια πάνε νά συμπληρωθούν άπ' τή μέρα, που ό ποιητής τών «Νηπενθών» δέν υπάρχει πιά. Κι' όμως έρχονται στιγμές που μιάς φαίνεται πώς ακόμη κινείται άνάμεσά μας. Τόσο πολύ νοιώθουμε τόν έαυτό μας μαζί του δειμένο. Γιατί για τή γενιά μας, για όλους δσους τό 1930 περίπου κάνουν τήν εμφάνισή τους, ό Καρυωτάκης δέν ήταν ένας άπλος ποιητής. Ήταν κάτι περισσότερο. Είχε καταντήσει πραγματικό σύμβολο.

Παιδιά ακόμη δεχτήκαμε τή γοητεία τής ποίησής του. Η έκδο-

ση τῶν « Ἐλεγείων» του μᾶς συνάντησε πάνω στὰ μαθητικά θρανιά. Μᾶς ξάφνιασε. Ὅχι τόσο γιὰ τὴν ἀξία τῆς τέχνης του —δὲν εἴμασταν ἀκόμη σὲ θέση νὰ τὴν ἐχτιμήσουμε— ὅσο γιὰ τὶς ιδέες καὶ τὰ συναισθήματα, πὺ ἐξέφραζε. Μέσα στοὺς στίχους του ἀνακαλύπταμε τὸν ἑαυτὸ μας, σ' ὅ,τι τὸ ἰδιαιτέρου νομίζαμε, πὺς αὐτὸς διέθετε. Ἡ ἀπαισιοδοξία του ἦταν καὶ δικιά μας ἀπαισιοδοξία. Ὁ σκεπτικισμὸς του, καθὼς ἀγκάλαζε ὅλες τὶς παραδεγμένους ἀξίες τῆς ζωῆς, εἶχε κατὰ τὸ κοινὸ μὲ τὴν περιφρόνηση ἢ τὸ πολὺ τὴν υπερρηπτική συγκατάβαση, πὺ δείχναμε ἀπέναντι στὰ ἀγαθὰ γερωντάκια, πὺ ἐπιμένουν μὲ τὸ πιὸ συγκατακτικὸ καὶ στομφώδες ὕφος, νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη σὲ ἰδανικά, πὺ ἀπὸ καιρὸ τὰ εἶχαμε ξεγράψει σὰν καταστροφικὲς πλάνες. Ἀλήθεια! Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξεχάσει τὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο, πὺ αὐτόματα διαγραφόταν στὰ χεῖλιά μας κάθε φορὰ πὺ βρισκόμασταν μπροστὰ σὲ μιὰ τέτοια προστάθεια;

Τὰ « Ἐλεγεία» ἦσαν νὰ μεταβάλλουν σὲ πίστη ὅ,τι δὲ μᾶς ἦταν παρὰ ἀπλὴ διάθεση. Μᾶς ἔδωσαν τὸ θεωρητικὸ στήριγμα, πὺ ἀπεγνωσμένα ζητούσαμε. Εἶδαμε τὴν ἐκδοσὴ τους σὰν πολὺτιμο δῶρο. Τὰ ὑποδεχτήκαμε μὲ ἀσυγκράτητη χαρὰ, πραγματικὸ εὐαγγέλιο, ὡστε λοιπὸν ὁ σκεπτικισμὸς, ἡ μισανθρωπία, ὁ ἐγωκεντρισμὸς μας δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα ἀδυναμίας, δὲν ἦταν ἐκδήλωση κατωτέρων τάς καθὼς ἐπέμενε τὸ περιβάλλον μας νὰ μᾶς πείσει ἀλλὰ ὑπεροχῆς ἀπέναντί του. Μᾶς τὸ ἔλεγε ὁ ποιητῆς τῶν «Ἰηπευθῶν». Μᾶς τὸ ἐπεβεβαίωσε ἡ αὐτοκτονία του. Ἐτσι τοῦλάχιστο πιστεύαμε τότε, ἀνίκανοι νὰ πλησιάσουμε τὸ πραγματικὸ βάθος τοῦ δράματός του, νὰ δῶμε τὶς ἀληθινὲς αἰτίες τῆς ὕστατης καὶ ἀπεγνωσμένης πράξης του. Πὺς λοιπὸν νὰ μὴ τὸν ἀνεβάσουμε σὲ σύμβολο; Πὺς νὰ μὴ θεωρήσουμε τὸν Καρυωτάκη γιὰ πραγματικὸ πνευματικὸ ὀδηγὸ, ντυμένον μάλιστα μ' ἕνα τέτοιο φωτοστέφανο;

Ἡ παιδικὴ φαντασία δὲν ἔχει περιορισμούς. Περιφρονεῖ τὸ μέσον ὄρο. Ἀφήνεται νὰ παρασυρθεῖ ἀπ' τὸ πάθος τῆς, ἀνεξάρτητα ἀν φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης ἢ τοῦ μίσους, ἐντελῶς φυσικὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίζει τοὺς ἐνδοασμῶδες τῆς λογικῆς. Ὁ Καρυωτάκης ἦταν γιὰ ὅλους μας τὸ ἰδεατὸ πρότυπο. Τὰ περιθώρια τῶν βιβλίων του ὑπομονετικὰ δέχτηκαν τὰ μαθητικά μας δοκίμια, τὶς πρώτες παιδιδαστικὲς σκέψεις

πάνω στὴ ζωῆ. Κι' οἱ στίχοι καὶ οἱ σκέψεις δὲν ἦσαν παρὰ ἀσθενικὸς ἀντίπαλος, ἄβλια μίμηση τῶν δικῶν του προτύπων. Ὅσα καταβρωσάν νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας μποροῦν ἀκόμη καὶ τώρα νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουν. Ὅσο γιὰ τὰ ποιήματά του, ἡ ἀπαγγελία τους εἶχε γίνεαι κάποτε μοναδικὴ μας ἀπασχόληση. Κι' ἂν ἀνασκαλέψουμε κάπως τὴ μνήμη μας, θὰ θυμηθοῦμε πὺς κάποτε μόνον ἡ καὶ μὲ τὴ συντροφία μερικῶν φίλων, σὲ καμμιὰ συνοικιακὴ ταβέρνα, ἡ ἀπάμερο δρομάκο νὰ ἐπαναλαμβάνει μὲ κλαψιάρικο τόνο:

Τὶ νέοι πὺ φτάσαμε ἐδῶ, στὸ ἔθμο νησί, στὸ χεῖλος τοῦ κόσμου, δῶθε ἀπ' τὸ ὄνειρο καὶ κείθε ἀπὸ τὴ γῆ! ὅταν ἀπομακρυνθῆεν ὁ τελευταῖος μας φίλος ἤρθαμε ἀγάλι σέρνοντας τὴν αἰωνία πληγή.

Μὲ μάτι βλέπουμε ἀδειανό, μὲ βήματα τοακισμένον τὸν ἴδιο δρόμο παίρνουμε καθένας μοναχός, νιώθουμε τ' ἄφραστο κορμί, πὺ ἐβράννε, σὰν ξένο, ἰσπύκωρος ἀπὸ μακρὰ φτάνει ἡ φωνή μας ἀγῆς.

Ἡ ζωὴ διαβαίνει, πέρα στὸν ὀρίζοντα σειρήνα, μὰ θάνατο, καθημερὸν θάνατο καὶ χολὴ μόνον, γιὰ μᾶς θὰ φέρει, ὅσο ἂν γελᾷ ἡ ἀγῆνα τοῦ ἤλιου καὶ οἱ ἀῶρες πνέουνε. Κ' εἴμαστε νέοι, πολὺ

νέοι, καὶ μᾶς ἄρισεν ἐδῶ, μὰ νύχτα, σ' ἕνα βράχο, τὸ πλοῦ, πὺ τὴν ἄνετα στοῦ ἀείρου τὴν καρδιά, χάνεται καὶ ρωτιόμαστε τὶ νάχοιμε, τὶ νάχοι πὺ σβήνοιμε ὄλοι, φεύγοιμε ἔτσι νέοι, σχεδὸν παιδιά!

Ἀπὸ τότε πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Βρεθήκαμε μέσα στὸ στίβο τῆς ζωῆς. Οἱ περισσότεροι δεθήκαμε μὲ τοὺς καθημερινούς τῆς ἀγῶνας. Ἄλλες χίμαιρες, ἄλλα ἰδανικά μᾶς μεταβάλανε σὲ σκλάβους τους. Πιστεύαμε, πολλὲς φορὲς ἀναγκάσαμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ πιστέψει στὴν ἀνωτερότητά τους, στὸ ἀπόλυτο κύρος του. Παλαίψαμε καὶ παλεύου-

με για την υλοποίησή τους. Μά [μέ] την καινούργια μας πείρα ζητήσαμε να δούμε τον παλμό αυτού μας. Οι περισσότεροι τον κατεδίκαν σαν ανέκκλητα. Στο έργο του Καρυωτάκη σήμερα δε βλέπουμε πιά παρά την απειγνωσμένη κραυγή μιας δραματικής ιστορικής στιγμής. Διακρίνουμε τις καταστροφικές συνέπειες που θα είχε η εξακολούθησή της επίδρασής του. Αγωναζόμαστε, όσο μας είναι βολικό, να την αποφύγουμε. Η ζωή μας έδειξε πού βρίσκεται η αληθινή διέξοδος.

Κι' όμως έρχονται κάποιες στιγμές, πού και σ' αυτόν τον άγώνα μας νοιώθουμε κάποιες άμβολίες. Αδιόρατες ίσως, πού πριν άκόμη τολμήσουν να έμφανιστούν εξαφανίζονται. Η παρουσία τους όμως δείχνει πώς κάτι άκόμη μένει μέσα μας άπ' τον παλμό αυτού μας. Κι' δν κάποτε η άρνησή μας παίρνει μεγαλύτερη άπ' ό,τι πρέπει όξύτητα, ό προσεχτικός παρατηρητής άς μη τό αποδώσει σε έπιπόλαιο δογματισμό. Αν προσέξει περισσότερο, θα δει πώς τό μένος μας στρέφεται περισσότερο ενάντια στα ύπολείμματα του παλιού αυτού μας, πώς γίνεται περισσότερο από αντίδραση σ' αυτόν πού δε μας έπιτρέπει ελεύθερα να άκολουθήσουμε τό δρόμο, πού νομίζουμε πώς όδηγεί προς τή διέξοδο, παρά εναντίον των τρίτων. Έτσι έγγιγνύνται ά αντιφατικά συναισθήματα, πού μας κυριεύουν κάθε φορά, πού ξαναρχόμαστε σ' έπαφή με τό έργο του. Τό διαπιστώσαμε με την ευκαιρία τής έκδοσης των Άπάντων του. Η σκιά του Καρυωτάκη, είτε τό θέλουμε είτε όχι, εξακολουθεί να μας παρακολουθεί σε κάθε μας βήμα. Είναι ή βαριά κατάρα τής γενιάς μας.

ΒΑΣΟΣ ΒΑΡΙΚΑΣ, *Νεοελληνική Λογοτεχνία*, Ιανουάριος 1938

15. Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ
(Α Π Α Ν Τ Η Σ Η Σ Ε Ε Ρ Ε Υ Ν Α)

Η διάδοση ενός έργου ή, όπως λέμε άλλωώς, ή άπήχηση, στην ποιήσή του και στην πείραγραφία, σημειώνει την άπαρχή τής έπιρροής

του πού άλλοτε άμεσα, σάμ φυσική καρποφορία, και άλλοτε σάν άναβίωση μετά από νεκρές περιόδους, έρχεται να παρατείνει την ύπαρξή του. Κοινές ψυχολογικές διαθέσεις, βγαλμένες άπό τό βάθος μιας έποχής, μπορεί να προκαλέσουν στη λογοτεχνία τάση χωρίς τά διάφορα έργα πού τή φανερώνουν να έχουν κοινές λογοτεχνικές άφετηρίες ή να συγκοινωνούν με τις ίδιες πηγές.

Ο Καρυωτάκης άφρηκε βαθύ αύλάκι στην έλληνική ποίηση δημιουργώντας ένα χαρακτηριστικό φαινόμενο έπιρροής. Τή λειτουργία του ποιητικού λόγου ό Καρυωτάκης τή στηρίξε σε πολύ στενή έσωτερική βάση. Κέρδισε πολλούς θαυμαστές με τό μικρό του άνάστημα, με τό άνυπόκριτο, άγέλαστο, πικραμένο του πρόσωπο πού είχε σκληρυνθεί στην έκφραση τής πύ άνθρώπινης όδύνης. Δέν ήταν ρεαλιστής, -ό ρεαλισμός θέλει δύναμη, νεύρα, παράφορο άγκάλημα των πραγμάτων. Ωστόσο πλέει στην πεζότητα. Η πραγματικότητα με τον συμπαιγή όγκο της τον σκιάβωνε, τον κύκλωνε, τον άκνητούσε. Τήν έβλεπε ψυχρά, με τό άσυγκίνητο μάτι του νευρασθενικού. Έτρεφε άσύστατες χίμαιρες και διαθέσεις φυγής πού ήταν κατά βάση παιδαριώδεις. Και όταν δέν παίζει με άνοητά χαρτά και όταν δέν μάς αφήνει να δούμε τί έκταση παίρνουν μέσα του ό μικρές έγνοιες, ό συγκεκρίμένες άπογοητεύσεις, ό άηδίες για τά πρόσωπα και τά πράγματα πού τον περιστοιχίζουν, μακντεύουμε σε ποιούς βάλτους βρίσκεται καθιμένη ή ζωή του.

Κι' άλλοι άπόκληροι άφησαν στίχους γεμάτους από κραυγές πού. Μά ή φαντασία λειτουργούσε μέσα τους λυτρωτικά. Κάποια εύφλεκτη ύλη άναβε πυρκαϊές πού γίνονταν άμέσως όράματα. Η άπλούστατα: πίστευαν στό πνεύμα πού είναι άξία αιώνα και δέν τή λογοστεύουν ό ένδειες, ούτε τή λερώνουν ό εξαθλιωμένες βιωτικές συνθήκες, -όταν είναι πραγματική. Γύρω στα έκαστηνέτε του ό Τζών Κήτς με ψαλλιδισμένα τά δνεира, άρρωστος, άδοξος και φτωχός, έγραψε την «Ώδή στο άηρόνι», άπαράμιλλη για τό λυρικό ύψος. Τί σημασία έχει ότι τό ποίημα τελειώνει με την έκφραση τής πύ όμής άπελπισίας;

Τού Καρυωτάκη και ό φωτεινότερα στίχοι έχουν κάτι τό κούφιο. Χάσκουν προς τά άσύλληπτα καθώς μιλούν είτε για τά παρα-